

Wereldeinde of bevrijding

Hoe weet men dat het boek Daniël pas in het begin van de tweede eeuw ontstaan is? En wat heeft dit *apocalyptische* werk te vertellen over de toekomst van de wereld?

Daniel is een schuilnaam

Joodse banneling in Babel

Het boek Daniël bericht over de levensgeschiedenis en de visioenen van een Joodse banneling in Babel, Daniël genaamd. Als begaafde ziener verbleef hij aan het hof van Nebukadnessar, ons beter bekend met zijn ver-grekste naam *Nabuchodonosor*. Het verhaal situeert zich dus ten tijde van de Babylonische gevangenschap, in de zesde eeuw vóór Christus.

Antiochus IV Epiphanes

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Antiochos_IV_Epiphanes.jpg

De visioenen voorspellen vrij nauwkeurig het verloop van de geschiedenis van dan af tot aan de Makkabese opstand. Zij voorspellen de val van het Neo-Babylonische rijk, de opgang achtereenvolgens van Meden en Perzen, het Griekse wereld-Imperium en de verdeling van het Griekse rijk onder Ptole-meeën en Seleuciden, tot en met de opkomst van de arrogante Antiochus IV Epifanes in 175¹. Dit zou het einde zijn. Dan zou het kwaad zijn hoogtepunt bereikt hebben. Dan moest het Godsrijk verwacht worden.

¹ Antiochus IV Epiphanes, eigenlijke naam Mitrades was van 3 september 175 tot november/december 164 v.Chr. koning van de hellenistische Seleuciden. Hij was een zoon van Antiochus III de Grote en een broer van Seleucus IV Philopator.

Alles wijst er op dat deze visioenen en legenden niet dateren uit de zesde eeuw. Zowel de taal als de stijl verzetten zich tegen deze oude datum. Zij werden neergeschreven precies op het hoogtepunt van de crisis, op het moment dat men de beslissende tussenkomst van God verwachtte. De profetieën van Daniël zijn 'voorspellingen na de feiten' (vaticinia ex eventu). De situatie waarin zij zijn ontstaan (Sitz Im Leben) is die van het verzet tegen de Griekse overheersing in de eerste helft van de tweede eeuw, resulterend in de Makkabese opstand.

Krachtlijnen van de geschiedenis

Vermindert dit de waarde van het boek? Zou men mogen spreken over *valse profetieën*? Toch niet. Door terug te keren naar het verleden ontdekt de Makkabese auteur de krachtlijnen van de geschiedenis, en meteen Gods ware bedoelingen. Het was voor zijn tijdgenoten blijkbaar moeilijk nog te geloven in Gods aanwezigheid. De ondergang van het godsvolk leek nabij. De auteur toont aan dat er ondanks alles een lijn te vinden is in de geschiedenis, en dat de redding nabij moet zijn, nu de nood het hoogst is.

De 'visioenen' van Daniël zijn dus evenzeer bezinningen op het verleden als voorspellingen van de toekomst. De krachtlijnen van de geschiedenis worden ontsluitend. Het Griekse werkwoord apokalupto, waarvan het woord Apocalyptiek is afgeleid, betekent *ontsluieren*. Een zeer nabije toekomst wordt voorbedacht.

In mijn nachtelijk visioen zag Ik dat de vier winden des hemels de grote zee in beroering brachten en vier grote dieren eruit opstegen... De dieren werden beroofd van hun macht...

Toen zag Ik met de wolken des hemels Iemand aankomen als een mens... Hem werd de heerschappij gegeven, luister en koninklijke macht; alle volken, stammen en talen brachten Hem hun hulde .

Voorspeld? Voortgaande op de lessen van het verleden. Ja! De grote les uit het verleden was voor onze auteur de bevrijding uit de Babylonische gevangenschap. Daarom situeert hij zijn visioenen in die tijd. De geschiedenis zou zich herhalen. Het verleden was een waarborg voor de toekomst. De auteur van het boek Daniël leefde in de Makkabese tijd. Maar hij was bezig met oude visioenen. Oude toekomstdromen nam hij weer op, om ze toe te passen op zijn tijd. We willen dit aantonen voor het visioen van de *Kolos op lemen voeten* in Daniël 2 en het visioen van de *Mensenzoon* in Daniël 7.

De kolos op lemen voeten

Daniël 2 vertelt dat koning Nebukadnessar een onheilspellende droom had. Alleen Daniël, de Joodse ziener, kon de droom verklaren. Hij wist hem zelfs te vertellen zonder dat de koning hem had meegedeeld. De koning zag een enorm vreeswekkend beeld, met een hoofd van goud, een borst van zilver, de lenden van brons, ijzeren benen, en de voeten gedeeltelijk van ijzer en leem. Een steen die aangroeide tot een enorme berg verbrijzelde het beeld. Zo gaan de wereldrijken ten onder: de kolos stelt de wereldrijken voor, die steeds maar toenemen in geweld maar verminderen in waarde. Zij worden vernietigd door

toedoen van God. Het nieuwe rijk, dat alle wereldrijken zal vervangen, blijft in eeuwigheid bestaan.

Het schema van vier wereldrijken die plaats moeten maken voor een nieuwe tijd, is bekend buiten de bijbel. De oosterse geschiedschrijving uit de Hellenistische tijd kent de opeenvolging van Assyrië - Meden - Perzen – een oosters wereldrijk wordt verwacht. Het is een soort weerstandsliteratuur. De auteur van Daniël kent dit genre. Hij deelt de reacties van het Oosten tegen de Griekse overheersing, en past ze toe op de Makkabese tijd.

Van de kolos zijn niet alleen de lemen voeten van betekenis, die de verdeeldheid weergeven van Seleuciden en Ptolemeeën. De tien tenen van het beeld symboliseren voor hem de tien onmiddellijke voorgangers van Antiochus IV Epifanes. Het oude visioen, dat sloeg op de Griekse overheersing in het algemeen, wordt betrokken op de persoon zelf van de gehate Antiochus IV, die het aangedurfd had in de tempel van Jeruzalem een heidens godenbeeld op te richten.

De Makkabese auteur verandert ook het eerste wereldrijk uit de reeks : het wordt het Neo-Babylonische rijk, in plaats van Assyrië, omdat dit de tijd is waarin de bemoediging voor de toekomst van Israël moet worden gevonden.

Het visioen van de menszoon

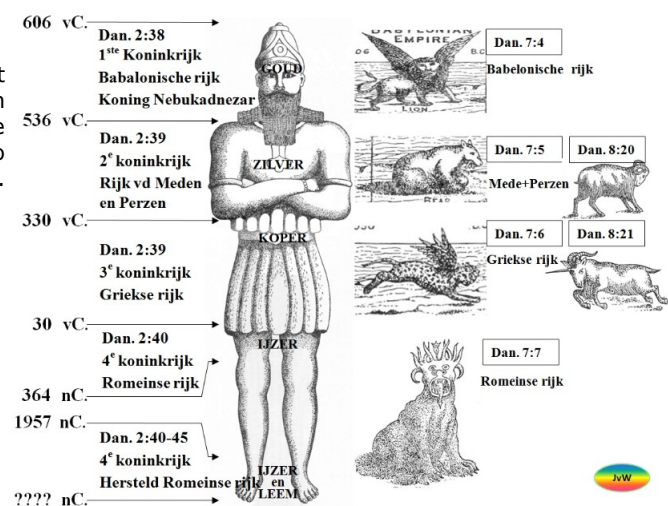
In Daniël 7 worden de wereldrijken uitgebeeld door vier beesten, het ene vreeswekkender dan het andere. Het godsrijk verschijnt in de gedaante van een mens. De tegenstelling is sprekend.

Alle aandacht gaat naar het vierde beest. De Makkabese auteur is aan het woord: *Het vierde beest had tien horens. Ik keek naar die horens, en zie : te midden van die horens schoot er een elfde op, een kleine. Drie horens werden uitgerukt om voor die kleine horen plaats te maken. Hij had mensenogen en een mond vol grootspraak* zichzelf beschouwde als een verschijning van God op aarde: Epifanes.

Er is in de loop der tijden heel wat om te doen geweest en de iconografie heeft illustratief heel veel geholpen om hierop toepassingen en mnemotechnische middeljes te bedenken. We vinden de uitleg van Luc Ddequeker to the point. Er bestaan heel fantasietjes rond het verhaal.

De vernieling van de wereldrijken begint met het laatste dier. Dit is de actualiteit, het hoogtepunt van het kwaad. Tegelijkertijd is het einde van alle kwaad in het vooruitzicht gesteld, het einde van alle mensonwaardige, beestachtige wereldrijken. Zij worden veroordeeld

voor de troon van God. Het godsrijk neemt evenwel de gestalte aan van een mens: de Menszoon. Alleen een menswaardig bestaan kan beeld zijn van het godsrijk. De mens is immers, naar oeroude overtuiging in de bijbel, beeld van God². *Zijn koningschap is een eeuwig koningschap en alle machten zullen hem*

*dienen en gehoorzamen*³. De auteur kan dit zowel zeggen van de Mens⁴ als van de Allerhoogste⁵. De spanning in Daniël 7 ligt niet tussen God en mens, integendeel, maar tussen een mensonwaardig, beestachtig bestaan, en de menselijke, menswaardige verschijning van God. Meteen is gezegd dat Daniël niet het einde van de wereld en van het mensdom voorspelt. De Apocalyptiek spreekt niet over het 'hiernamaals'. De tegenstelling tussen de wereldrijken en het godsrijk is de tegenstelling tussen goed en kwaad. Zij is van alle tijden. De apocalyptische boodschap is een boodschap van bevrijding en hoop, niet voor het einde der tijden of voor een verre toekomst, maar voor vandaag. Het is dan ook normaal dat de profetieën van Daniël telkens weer geactualiseerd werden. In het vierde rijk zag men het Romeinse imperium, later zelfs het Nazi-regime. De profetische boodschap van de Apocalyptiek is van alle tijden. Gods boodschap is een boodschap van bevrijding.

Luc Dequeker

---

3 Openb. 7: 28.

4 Vers 14.

5 Vers 28.